

Інна Володимирівна ВЕНГЛЮК

аспірантка кафедри маркетингу,
Національний університет харчових технологій
вул. Володимирська, 68, м. Київ, 01601, Україна
E-mail: innaveng@ukr.net
Телефон: +380442879379

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Венглюк, І. В. Аналіз методів визначення та оцінки соціально-економічної безпеки підприємства [Текст] / Інна Володимирівна Венглюк // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – Том 15. – № 2. – С. 247-256. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Урахування важливості потреби у забезпеченні ефективного функціонування служби безпеки підприємства дозволяє розробити відповідний апарат оцінювання соціально-економічної безпеки суб'єкта господарювання. Для досягнення цієї мети слід провести аналіз базових наявних підходів. Сучасна наукова література висвітлює велику кількість методик, проте їх розбіжність вимагає розробки комплексного методу. Стаття є основою для подальшого вдосконалення наявних та створення нових методів оцінювання рівня соціально-економічної безпеки суб'єктів господарювання. Робота присвячена аналізу найпоширеніших підходів та способів оцінки рівня соціально-економічної безпеки підприємства. У статті досліджено та проаналізовано функціональні складові, методи та способи оцінки соціально-економічної безпеки підприємства. Аналіз чинних методик допоміг зробити власні висновки та наголосити на недоліках використання різних методів останньої. Досліджено особливості методів оцінки соціально-економічної безпеки підприємства та охарактеризовано їх недоліки. Виявлені переваги стануть основою для формування та реалізації комплексного підходу оцінки соціально-економічної безпеки підприємства з урахуванням середовища функціонування, галузі та багатьох інших чинників.

Ключові слова: *способи оцінки; безпека; підприємство; економічна безпека; комплексний метод; оцінка безпеки; соціально-економічна безпека.*

Инна Владимировна ВЕНГЛЮК

АНАЛИЗ МЕТОДОВ ОПРЕДЕЛЕНИЯ И ОЦЕНКИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Анотація

Понимание важности потребности в обеспечении эффективного функционирования службы безопасности предприятия позволяет разработать соответствующий аппарат оценки социально-экономической безопасности субъектов хозяйствования. Для достижения этой цели следует провести анализ имеющихся базовых подходов к оценке уровня социально-экономической безопасности предприятия. Современная научная литература освещает большое количество методик, однако их расхождение требует разработки комплексного метода. Статья является основой для дальнейшего совершенствования имеющихся и создания новых методов оценки уровня социально-экономической безопасности субъектов хозяйствования. Статья посвящена анализу распространенных подходов и способов оценки ее уровня. В статье исследованы и проанализированы функциональные составляющие, методы и способы оценки социально-экономической безопасности предприятия. Анализ существующих методик помог сделать собственные выводы и подчеркнуть недостатки использования различных методов оценки социально-экономической безопасности субъектов хозяйствования. Исследованы особенности методов оценки социально-экономической безопасности предприятия и охарактеризованы их недостатки. Выявленные преимущества станут основой для формирования и реализации комплексного подхода оценки социально-экономической безопасности предприятия с учетом среды функционирования, отрасли и многих других факторов.

© Інна Володимирівна Венглюк, 2014

Ключевые слова: *способы оценки; безопасность; предприятие; экономическая безопасность; комплексный метод; оценка безопасности; социально-экономическая безопасность.*

Inna Volodymyrivna VENHLYUK

PhD Student,
Department of Marketing,
National University of Food Technologies
Volodymyrska str., 68, Kyiv, 01601, Ukraine
E-mail: innaveng@ukr.net
Phone: +380442879379

ANALYSIS OF METHODS FOR DETERMINING AND EVALUATION OF THE SOCIO-ECONOMIC SECURITY OF COMPANIES

Abstract

Understanding of the importance of the need to ensure effective functioning of the company security service allows to develop an appropriate device evaluation of socio-economic security of the entity. To achieve this goal a basic analysis of existing approaches should be carried out. Modern scientific literature covers a large number of methods, but their divergence requires an integrated method. This paper is the basis for further improvement of existing and development of new methods for the evaluation of socio-economic security entities. Paper analyzes the most common approaches and methods of assessing the level of socio-economic security. The paper investigates and analyzes the functional components, techniques and methods to assess the socio-economic security. An analysis of existing methods has helped to make the conclusions and emphasize the disadvantages of using different methods of the latter. The features of methods for assessing socio-economic security are revealed and their shortcomings are described. The revealed advantages will be the basis for the development and implementation of an integrated approach to assess social and economic security based on environment performance, industry and many other factors.

Keywords: *methods of evaluation; security; company; economic security; complex method; safety assessment; socio-economic security.*

JEL classification: C13, C82, M21

Вступ

У період розвитку ринкових механізмів та бурхливого розквіту підприємництва, в умовах сучасної економіки в Україні досить актуальною задачею для теорії і практики господарювання є розробка і використання механізмів забезпечення безпеки розвитку українських підприємств. Протягом останніх років більшість вітчизняних підприємств та фінансово-кредитних установ створили у власній структурі спеціальні підрозділи для цього. Проте такі підрозділи ще не мають створеної, ефективної та функціональної системи забезпечення соціально-економічної безпеки та оцінювання її рівня на підприємствах. Це значно знижує ефективність функціонування суб'єктів господарювання, тому існує нагальна потреба в наукових дослідженнях як механізмів забезпечення, так і методики оцінювання якості корпоративної безпеки економічних та фінансових установ.

Існують дослідження певних теоретичних та практичних аспектів цієї проблематики, зокрема відповідні теми знайшли відображення у працях вітчизняних та зарубіжних науковців [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. Однак на сьогодні, на думку більшості фахівців, методологічні засади оцінювання рівня соціально-економічної безпеки економічних суб'єктів розроблені недостатньо.

Відсутність стандартної методики оцінювання рівня безпеки суб'єктів підприємницької діяльності також можна пояснити складнощами при математичній формалізації більшості аспектів цієї проблеми. Наявні методи оцінювання рівня соціально-економічної безпеки підприємств у більшості випадків не можуть забезпечити зіставність як оцінок рівня безпеки одного підприємства за різні періоди, так і підприємств різних галузей. Також сучасні методи характеризуються відсутністю фіксованих меж для інтегрального показника соціально-економічної безпеки, оскільки вони часто є надмірно складними у використанні в практичній щоденній діяльності суб'єктів господарювання [9; 10].

Мета статті та завдання

Метою статті є проаналізувати базові наявні методичні підходи для оцінювання рівня соціально-економічної безпеки суб'єктів господарювання з подальшим вдосконаленням наявних та створення нових методів оцінювання рівня соціально-економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу

Наразі існує кілька методичних підходів до оцінювання рівня соціально-економічної безпеки підприємства. Ці методи відрізняються специфічними методами розрахунків, різними критеріями соціально-економічної безпеки, загальним практичним спрямуванням, різними рівнями узагальнення та абстракції. Розглянемо найпоширеніші підходи та способи оцінки рівня соціально-економічної безпеки суб'єктів господарювання.

I спосіб – індикаторний [2].

За цим способом рівень безпеки підприємства визначають завдяки системі індикаторів [11]. Останні можуть бути як кількісними, так і якісними величинами, що характеризують певні граничні (критичні) значення відповідних функціональних показників. Власне, сама ця методика оцінювання безпеки економічних суб'єктів полягає у зрівнянні фактичних індикаторів діяльності підприємств з їх індикаторами чи встановленими пороговими значеннями.

Оцінка безпеки функціонування економічних суб'єктів на базі такого підходу передбачає встановлення групи індикаторів, що можуть охарактеризувати головні напрями діяльності підприємства. Найчастіше встановлюють наступні групи індикаторів [12]:

- індикатори характеристики виробництва:
 - 1) обсяги виробництва та їх динаміка,
 - 2) ступінь завантаження виробничих потужностей,
 - 3) частка НДДКР у спільному обсязі робіт,
 - 4) коефіцієнт вибуття та коефіцієнт оновлення виробничих фондів,
 - 5) технічний ресурс обладнання та устаткування,
 - 6) частки активів та пасивів у основних фондах та інше;
- фінансові індикатори:
 - 1) фактичний та бажаний обсяги інвестицій,
 - 2) коефіцієнт ліквідності,
 - 3) коефіцієнт фінансової стійкості,
 - 4) коефіцієнт оборотності активів,
 - 5) рівень рентабельності виробництва,
 - 6) рівень рентабельності капіталу,
 - 7) структура активів та пасивів підприємства,
 - 8) обсяг прибутків та інше;
- соціальні індикатори:
 - 1) вікова структура персоналу,
 - 2) кваліфікаційна структура персоналу,
 - 3) професійна структура персоналу,
 - 4) коефіцієнт плинності кадрів,
 - 5) коефіцієнт заміщення кадрів,
 - 6) рівень заборгованості заробітної плати,
 - 7) рівень оплати праці,
 - 8) втрати робочого часу і так далі.

На базі порівняння фактичних показників роботи підприємства з критичними значеннями – індикаторами, робиться висновок про рівень соціально-економічної безпеки суб'єкта господарювання. Водночас, достовірна “оцінка рівня соціально-економічної безпеки підприємства на основі індикаторного підходу передбачає визначення з високим ступенем точності бази порівняння – індикаторів. Саме рівень точності індикатора і є проблемою, яка полягає в тому, що на сьогоднішній момент часу відсутня методична база визначення індикаторів, що враховували б особливості діяльності підприємства, обумовлені, зокрема, його галузевою належністю, формою власності, структурою капіталу, існуючим організаційно-технічним рівнем. А якщо ще додати необхідність постійного уточнення величини індикатора внаслідок постійної зміни зовнішнього середовища та внутрішніх параметрів, то складність проблеми значно збільшується, оскільки індикатори – показники взаємопов'язані та взаємообумовлені” [2, с. 134]. Це викликає певні труднощі об'єктивного оцінювання безпеки підприємства і тому змушує область використання на практиці цього способу оцінювання.

Найбільший рівень використання у індикаторного способу - на макрорівні. Звідси спосіб апроксимували на мікрорівень, але для оцінювання рівня соціально-економічної безпеки економічних суб'єктів він не набув широкого використання.

II спосіб, умовно названий економіко-математичним.

Деякі автори [3; 13] пропонують методику визначення безпеки функціонування економічних суб'єктів на базі розрахунку сукупного індексу соціально-економічної безпеки підприємства.

Науковці припустили, що вплив усіх внутрішніх і зовнішніх факторів на економічну безпеку підприємства проявляється у зміні показників, що характеризують його діяльність. Тобто, економічна безпека підприємства $P_{ек.б.}$ постає як функція від багатьох змінних:

$$P_{ек.б.} = F(X_i) = b_1 f(x_1) + b_2 f(x_2) + \dots + b_n f(x_n), \quad (1)$$

де x_1, x_2, \dots, x_n – базові показники діяльності підприємства;
 $f(x_1), f(x_2), \dots, f(x_n)$ – функції залежності соціально-економічної безпеки від заданих показників діяльності підприємства;
 b_1, b_2, \dots, b_n – питома вага пріоритетності кожного показника для соціально-економічної безпеки ($\sum b_i = 1$);
 n – кількість показників.

Таким чином, щоб отримати функцію соціально-економічної безпеки підприємства, нам пропонують спершу розглянути залежність безпеки від одного показника $f(x_i)$ за усіх інших рівних умов. Значення показника соціально-економічної безпеки підприємства повинне бути розташованим у декартовій системі координат: на осі абсцис лежить значення аргументу, на осі ординат лежить значення функції. Над абсцисою X розташовано ділянку соціально-економічної безпеки з межовими значеннями, максимум її рівня становить 1. У реальності не може існувати абсолютної захищеності (або абсолютної незахищеності), тому економічна безпека як функція ніколи не досягатиме максимального чи мінімального значення, постійно наближаючись до максимуму.

Графік функції перетинає абсцису критичної точки $x_{кр}$. Це граничне значення між площинами економічної небезпеки і безпеки і в цій точці значення соціально-економічної безпеки дорівнює 0.

Функція може зростати або спадати, що залежить від типу показників.

Зазвичай при такому способі виділяють наступні типи економічних показників:

- показники “мінімум”,
- показники “максимум”,
- показники “інтервал”.

Для показників “мінімум” критичне значення досягається при високому рівні соціально-економічної безпеки, тобто $x > x_{кр}$ і $P_{ек.б.} > 0$, прикладом такого показника є продуктивність праці. Для показників “максимум” усе навпаки, тобто коли $x > x_{кр}$ і $P_{ек.б.} < 0$, прикладом можна навести коефіцієнт зношеності основних виробничих фондів. Для показників типу “інтервал” функція соціально-економічної безпеки може стати додатною тільки за значень аргументу, що належать межах певного інтервалу, прикладом такого показника може бути частка фонду оплати праці у структурі витрат підприємства.

У проміжку між критичними значеннями аргументів $x_{кр1}$ та $x_{кр2}$ значення функції залишиться сталим і найбільшим, а також належатиме інтервалу $(1 - \alpha)$, де α - нескінченно мала величина.

Крива функції першого типу зростатиме до значення $(1 - \alpha)$ в точці $x = x_{макс}$. Ця точка відповідатиме максимальному реальному значенню показника, тому є ідеальною для соціально-економічної безпеки. Надалі крива буде асимптотично наближатися до 1.

Крива функції другого типу спадає до значень $(-1 + \alpha)$ у точці $x = x_{макс}$. Це відповідає максимальному реальному значенню найгіршого показника для соціально-економічної безпеки. Далі крива буде асимптотично наближатися до -1.

Ідентично поводить себе функція відносно зміни показника третього типу.

За базу функції залежності ступеня соціально-економічної безпеки від показників “мінімуму” запропоновано взяти функцію індикаторного закону розподілу неперервної випадкової величини:

$$F(x) = 1 - e^{-\lambda x}. \quad (2)$$

Графік такої функції матиме вигляд кривої, асимптотично наближеної до 1. Можна виконати відповідні перетворення формули (2), щоб перенести початок графіка функції до точки $x_{кр}$ і описати ліву частину графіка функції, що залежна від показників “мінімуму”. У результаті отримаємо:

$$F_1(x) = -1 + e^{-\lambda(x-x_{кр})}, \quad (3)$$

$$F_2(x) = 1 - e^{-\lambda(x-x_{кр})}, \quad (4)$$

де $F_1(x)$ - функція, що виражає залежність соціально-економічної безпеки від показників діяльності підприємства в інтервалі від 0 до $x_{кр}$;

$F_2(x)$ - функція, що виражає залежність соціально-економічної безпеки від показників діяльності підприємства зі значеннями більше $x_{кр}$.

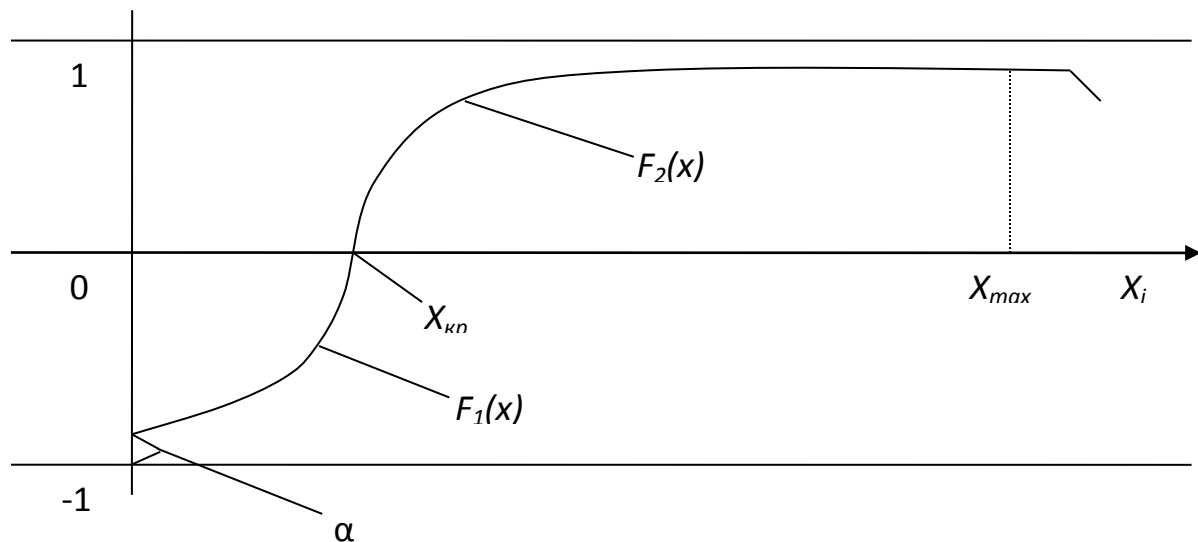

Рис. 1. Графік функції залежності соціально-економічної безпеки підприємства [14]

Значення λ_1 і λ_2 можна визначити шляхом логарифмування лівої та правої частин кривої в точках $(0; -1 + \alpha)$ і $(x_{max}; 1 - \alpha)$:

$$\lambda_1 = \ln \alpha / x_{кр}, \quad (5)$$

$$\lambda_2 = \ln \alpha / (x_{кр} - x_{max}). \quad (6)$$

Звернувши увагу на критичні та максимальні значення кожного показника і величину α , можна вивести функції залежності соціально-економічної безпеки підприємства від кожного суттєвого показника його функціонування, що будуть належати типу "мінімум", "максимум" або "інтервал". Питома вага значущості таких показників соціально-економічної безпеки підприємства може бути визначена пропорційно через середні значення відсотків зростання функції $f(x_i)$ (лівої та правої частин) при прирості аргументу x_i на 1%.

Вчені пропонують наступні принципи відбору суттєвих показників діяльності підприємства [15]:

- показники повинні бути надійними;
- показники повинні бути зіставними для різних періодів;
- показники повинні бути узагальнюючими або синтетичними для груп показників;
- показники повинні бути відносно незалежними від інших, щоб забезпечити адекватність розробленої залежності.

Також слід перевірити такі показники на мультиколінеарність і відкинути ті, що мають високий рівень кореляції з іншими показниками (коефіцієнти кореляції котрих перевищують 0,80-0,85). З двох факторів, що мають між собою високий рівень кореляції, потрібно відкинути менш важливий для соціально-економічної безпеки підприємства.

Попри доволі чітку формалізацію проблеми оцінювання соціально-економічної безпеки суб'єктів господарювання, існування визначених меж коливання показників, можливість зіставлення оцінок різних періодів, при такому підході існують окремі недоліки, наприклад відсутність фіксованого переліку показників для оптимальної характеристики соціально-економічної безпеки суб'єктів господарювання. З іншого боку, навіть для підприємств різних галузей промисловості такий набір показників буде відрізнятися. Крім того, складність таких розрахунків є стримуючим фактором для широкого застосування цього підходу в практиці господарювання.

III спосіб – ресурсно-функціональний.

Розробники ресурсно-функціонального способу [4, с. 143; 5, с. 469] запропонували вираховувати економічну безпеку на базі оцінювання ступеня використання ресурсів підприємства по кожній функціональній складовій. У якості ресурсів підприємства використовують фактори виробництва, зокрема - це ресурси капіталу - акціонерний капітал, фінансові ресурси підприємства, робоча сила, інформація та технологічні розробки, устаткування та обладнання, інтелектуальна власність - право на використання патентів та ліцензій. Варто зазначити, що роль інформаційних ресурсів та інтелектуальної власності в процесі вичерпання ресурсів і при збільшенні вартості нематеріальних активів стрімко зростає.

Оцінювання соціально-економічної безпеки підприємства за функціональними компонентами на базі

статистичних методів аналізу може бути сильно ускладненою через проблеми математичної формалізації більшості показників, причому деякі з показників не підлягають математичній формалізації взагалі. Російські вчені [4, с. 143-146] пропонують визначити економічну безпеку підприємства на базі вирахування сукупного критерію соціально-економічної безпеки підприємства, який створено на базі оцінок кваліфікованих експертів для окремих функціональних неформалізованих факторів соціально-економічної безпеки підприємства. Частки функціональних критеріїв за кожною складовою розраховують на базі оцінювання збитків й ефективності заходів їх усунення або запобігання.

Також пропонують наступну функцію сукупного індексу соціально-економічної безпеки підприємства:

$$СКЕБ = \sum_{i=1}^n k_i d_i, \quad (7)$$

де k_i – значення часток критеріїв соціально-економічної безпеки підприємства;

d_i – питома вага важливості функціональних складників соціально-економічної безпеки, причому

$$\sum_{i=1}^n d_i = 1;$$

n – кількість функціональних складників соціально-економічної безпеки підприємства.

Частки функціональних критеріїв соціально-економічної безпеки за цією методикою запропоновано розрахувати через відношення сукупного потенційного збитку, але якому вдалося запобігти, за певною функціональною складовою до витрат на здійснення заходів з нейтралізації негативних впливів і сукупної заподіяної шкоди відносно цієї складової. Таким чином, частку функціонального критерію соціально-економічної безпеки можна вирахувати за наступною формулою:

$$ЧФК = \frac{Ш_{відв.}}{B + Ш_{заг.}}, \quad (8)$$

де $Ш_{відв.}$ – розмір потенційної шкоди за однією функціональною складовою, грн;

B – витрати на здійснення заходів для запобігання шкоді за певною складовою соціально-економічної безпеки, грн;

$Ш_{заг.}$ – заподіяний збиток для певної функціональної складової, грн.

На думку цих же науковців, вірогідна оцінка сукупної потенційно заподіяної шкоди, але якій запобігли, є надзвичайно складним завданням. З іншого боку, саме така методика дає поєднання усіх різноманітних аспектів соціально-економічної безпеки підприємства на базі однорідності критеріїв оцінювання шкоди, тому така методика стає найбільш адекватною для розрахунку ефекту, отриманого від заходів забезпечення безпеки для функціональних частин підприємства.

Питома вагу часток функціональних критеріїв для соціально-економічної безпеки (d_i) розраховують на базі оцінювання шкоди для окремих функціональних показників соціально-економічної безпеки. Важливість останніх можна визначити на базі аналізу питомої частки збитків певної функціональної складової відносно загальних збитків, що є результатами негативних впливів на діяльність підприємства.

Російські вчені на базі практичного досвіду з аналізу соціально-економічної безпеки на підприємствах виробничих та невиробничих галузей економіки Російської Федерації запропонували наступні приблизні співвідношення питомої частки функціональних складових соціально-економічної безпеки (таблиця 1).

Загалом наведені варіанти розподілу питомої ваги цінності окремих функціональних складових для соціально-економічної безпеки мають підлягати критичному переосмисленню і корекції для практичного визначення критеріїв соціально-економічної безпеки з огляду на специфіку конкретного підприємства. Принциповою умовою є збереження сталості розподілу питомої ваги функціональних складових для оцінок соціально-економічної безпеки одного підприємства для різних періодів.

Аналіз узагальненого значення соціально-економічної безпеки підприємства проводять на базі порівняння значення сукупного критерію соціально-економічної безпеки з ранніми значеннями цього ж критерію і, за можливості, з аналогічними значеннями критерію для схожих підприємств певної галузі. Також можна порівняти поточні і давні оцінювання певних функціональних критеріїв соціально-економічної безпеки для виявлення наслідків зміни функціональних складових соціально-економічної безпеки на значення загального критерію соціально-економічної безпеки [16].

Наразі ресурсно-функціональний спосіб можна вважати загальноновизнаним та широковживаним. Проте цей метод має суттєві недоліки. Приміром, ресурсно-функціональний метод оцінювання рівня соціально-економічної безпеки є надто наближеним і не має чіткого кількісного виразу, тобто прямує до максимуму. Спроби залучити до аналізу усі функціональні напрями діяльності компанії призводили до нівелювання визначення соціально-економічної безпеки за рахунок ототожнення аналізу з загальною оцінкою ефективності використання ресурсів підприємства.

Крім того, рівень соціально-економічної безпеки за умови використання ресурсно-функціонального методу оцінюють на базі висновків кваліфікованих експертів, тому розробники методу визнали, що таким чином неможливо уникнути суб'єктивності в оцінках експертів, що проводять аналіз рівня соціально-економічної безпеки підприємства. Суб'єктивізм може проявлятися і в оцінюванні збитків для функціональних критеріїв, і при розподілі питомої ваги функціональних складових для розрахунків сукупного індексу соціально-економічної безпеки.

Таблиця 1. Питома частка важливості функціональних складових для соціально-економічної безпеки підприємства*

Галузі економіки	Функціональні складові							Разом
	Фінансова	Інтелектуальна і кадрова	Технологічна	Правова	Екологічна	Інформаційна	Силова	
Промисловість	0,2	0,2	0,2	0,1	0,15	0,1	0,05	1
Сільське господарство	0,2	0,1	0,3	0,1	0,05	0,2	0,05	1
Торгівля	0,3	0,1	0,15	0,1	0,2	0,05	0,1	1
Фінансова сфера	0,2	0,2	0,1	0,15	0,2	0,05	0,1	1

*За даними [5]

IV спосіб, прибутково-інвестиційний.

Представники цього способу і його безпосередній розробник [1] підходять до оцінки критеріїв соціально-економічної безпеки через розуміння сутності соціально-економічної безпеки. Розглядаючи економічну безпеку як спосіб узгодження інтересів підприємства та суб'єктів зовнішнього середовища, а інтереси - як взаємодії, в результаті яких підприємство отримує зиск, вчені запропонували вважати прибуток підприємства критерієм соціально-економічної безпеки.

Для оцінювання соціально-економічної безпеки авторами запропоновано порівняти обсяги інвестицій з реінвестованого прибутку та обсяги інвестицій, що необхідно витратити для задовільного рівня соціально-економічної безпеки. Такий спосіб вибору критерію для визначення соціально-економічної безпеки ґрунтується на значенні розширеного відтворення виробничих фондів при реалізації інтересів підприємства та їх узгодження з суб'єктами зовнішнього середовища.

На думку вчених [2, с. 165-167], підприємство перебуває в економічній безпеці за умови, якщо його господарська діяльність є прибутковою, відповідно, джерелом створення соціально-економічної безпеки є прибуток, який підприємство отримало в результаті взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища. Що вищим буде рівень узгодження інтересів, то більше прибутків отримує підприємство. Визначення індексу соціально-економічної безпеки пропонується проводити через порівняння обсягів бруто-інвестицій підприємства та обсягів ресурсів, необхідних для підтримки задовільного рівня соціально-економічної безпеки.

Існує наступна методика розрахунку індексу оцінювання рівня соціально-економічної безпеки:

$$P_{E.B.} = \frac{BI^t}{I_{E.B.}^t}, \quad (9.)$$

де BI^t - бруто-інвестиції в t -ому році, грн;

$I_{E.B.}^t$ - інвестиції в t -ому році на підтримку соціально-економічної безпеки, грн.

Завдяки такому методу оцінювання рівня соціально-економічної безпеки можна здійснити як для поточного, так і для прогнозного періодів.

До бруто-інвестицій входить не лише реінвестований прибуток (Pr_p^{nom}) і амортизаційні відрахування (Am^{nom}), але й реінвестиції минулих років ($Pr_{мин}$), і реінвестований прибуток у вигляді банківських кредитів (Kp). Формалізована структура бруто-інвестицій (BI^t) має наступний вигляд:

$$BI^t = Pr_p^{nom} + Pr_{мин} + Kp^t(1 - KC/100) - \Delta Am, \quad (10)$$

де KC – довгострокова кредитна ставка банку, %;

Kp^t - обсяг банківського кредиту, виданого у t -ому році, грн;

ΔAm_t - різниця нарахованої та фактичної величини амортизаційних відрахувань, грн.

Якщо підходити до визначення структури бруто-інвестицій з позиції формальної логіки, то їх величина за формулою (10) має бути зменшена на різницю нарахованого і фактичного обсягів амортизаційних відрахувань ΔAm . Це де-факто дозволить врахувати вплив інфляції на засоби, що необхідні для простого відтворення капіталу.

Оцінка соціально-економічної безпеки підприємства повинна передбачати не тільки розрахунок кількісного індексу за формулою (9), але і якісну інтерпретацію. Кількісну характеристику кожного типу соціально-економічної безпеки підприємства та якісна характеристика з огляду на дотримання інтересів підприємства наведено в таблиці. 2.

Таблиця 2. Характеристика соціально-економічної безпеки підприємства*

Рівень соціально-економічної безпеки	Індекс рівня соціально-економічної безпеки $P_{e.б.}$	Характеристика стану підприємства
Підтримуючий	До 0,05	Нестійкість функції соціально-економічної безпеки, оскільки при незначному значенні прибутку підприємство може її втратити.
Мінімальний	0,06-0,10	Підприємство знаходиться в економічній безпеці і здатне її підтримувати 1-2 роки.
Дуже низький	0,11-0,19	Обсяг інвестицій для підтримки соціально-економічної безпеки підприємства дозволяє зберігати свої позиції в поточному періоді, але ставить їх під загрозу в короткостроковому періоді.
Низький	0,2-0,29	Обсяг інвестицій для підтримання умов, що гарантують економічну безпеку, дозволяє зберігати ринкову позицію в поточному періоді та найближчій перспективі.
Середній	0,3-0,49	Обсяг інвестицій для підтримання умов, що гарантують економічну безпеку, дозволяє зберігати ринкові позиції як в поточному періоді, так і в середньостроковій перспективі, а також створити базу для створення конкурентних переваг підприємства.
Високий	0,5-0,7	Обсяг інвестицій для підтримання умов, що гарантують економічну безпеку, дозволяє зберігати стратегічні позиції підприємства на ринку та створити суттєві конкурентні переваги.
Дуже високий	>0,7	Обсяг інвестицій для підтримання умов, що гарантують економічну безпеку, дозволяє зберігати суттєві конкурентні переваги стратегічного характеру і бути лідером ринку.

*За даними [2, с. 171]

На наш погляд, обсяги прибутків та інвестицій підприємства не можуть повною мірою характеризувати безпеку суб'єктів господарювання.

Також складно погодитися з наведеною інтерпретацією рівнів соціально-економічної безпеки підприємства. Приміром, мінімальний рівень охарактеризовано як стан, при якому "підприємство знаходиться в економічній безпеці і здатне в найближчі періоди її підтримувати", що, судячи з наведеного визначення, має бути досить високим рівнем безпеки. До того ж, методика передбачає апробацію на практиці – у сфері прибуткових підприємств, хоча майже половина вітчизняних підприємств згідно з офіційною статистикою є збитковими.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Оцінка безпеки функціонування підприємства повинна ґрунтуватися на комплексному багатофакторному підході, оскільки, оперуючи одним-двома навіть найвагомішими показниками, об'єктивно оцінити безпеку функціонування суб'єкта господарювання, на наш погляд, неможливо. Не

можна не погодитись з твердженням, що "небезпека як рідина, проникає в кожную маленьку щілину, тому неможливо її ігнорувати на підставі загальних оцінок" [17, с. 192].

Список літератури

1. Пономарьов, В. П. Формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08. 06. 01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / В. П. Пономарьов. – Луганськ, 2000. – 20с.
2. Козаченко, Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення [Текст] : монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280с.
3. Ковальов, Д. Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства [Текст] / Д. Ковальов, І. Плетникова // Економіка України. – 2001. – № 4. – С. 35-40.
4. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) [Текст] / Под редакцией Е. А. Олейникова. – М. : ЗАО "Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1997. – 288 с.
5. Економіка підприємства: підручник / За ред. С. Ф. Покропивного. – Вид. 2-е, перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2001. – 528с. : іл. (Розділ 18. Економічна безпека підприємства (організації)).
6. Капустін, М. П. Моделювання системи управління економічною безпекою підприємства [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08. 03. 02. «Економіко-математичне моделювання» / М. П. Капустін – К., 1999. – 151с.
7. Гришко, Н. Є. Підходи до оцінки економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства [Текст] / Н. Є. Гришко // Матеріали III Всеукраїнської заочної наукової конференції «Актуальні питання сучасної економіки». — Умань, 2011. — Ч. 1. — С. 93-95.
8. Нусінова, О. В. Проблеми та шляхи вдосконалення оцінки економічної безпеки підприємств [Текст] / О. В. Нусінова // Науковий вісник. — Чернігів, 2011. — Вип. 2 (10). — С. 126-130.
9. Маслак, О. І. Оцінка економічної безпеки підприємства при зовнішньоекономічній діяльності [Текст] / О. І. Маслак // Вісник. — Кременчук, 2012. — Вип. 3 (74). — С. 163-169.
10. Нусінова, О. В. Економічна безпека корпорацій: особливості оцінки / О. В. Нусінова // Розвиток менеджменту виробничої сфери в умовах глобалізації / О. В. Нусінова. — Миколаїв, 2011. — С. 54-58.
11. Александрова, О. Ю. Система індикаторів оцінки економічної безпеки [Текст] / О. Ю. Александрова // Вісник економіки транспорту і промисловості. — Х., 2010. — Вип. 30. — С. 34-37.
12. Білик, Р. Р. Удосконалення методологічних засад оцінки рівня економічної безпеки підприємства [Текст] / Р. Р. Білик // Вісник. — Чернівці, 2011. — Вип. 1 (41): Економічні науки. — С. 164-169.
13. Животенко В. О. Оцінка рівня економічної безпеки аграрних підприємств в умовах протидії зовнішнього середовища [Текст] / В. О. Животенко // Наука в інформаційному просторі. — Д., 2011. — Т. 6: Актуальні питання економіки. — С. 65-67.
14. Бабина, О. Є. Способи графічної оцінки економічної безпеки сучасного підприємства [Текст] / О. Є. Бабина // Водний транспорт. — К., 2011. — Вип. 12. — С. 70-74.
15. Городня, Т. А. Аспекти оцінки економічної безпеки підприємств [Текст] / Т. А. Городня // Економіко-правовий часопис. — Львів, 2010. — Вип. 1. — С. 23-28.
16. Васильців, Т. Г. Комплексна оцінка економічної безпеки приватного підприємства «Агро-Січ» та пріоритети її зміцнення в сучасних умовах [Текст] / Т. Г. Васильців // Науковий вісник. — Львів, 2012. — Вип. 22. 1. — С. 161-165.
17. Основы экономической безопасности [Текст]: підручник / О. М. Бандурка, В. Є. Духов, К. Я. Петрова, І. М. Червяков. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 236с.

References

1. Ponomarev, V. P. (2000). Formation mechanism to ensure economic security. Lugansk, 2000. - 20s.
2. Kozachenko, G., Ponomarev, V., Ljashenko, O. (2003). The economic security of the enterprise : the nature and mechanisms to ensure. Kyiv: Libra.
3. Kovalev, D., Plyetnykova, J. (2001). Quantitative assessment of the level of economic security. Economy of Ukraine, 4, 35-40.
4. Oleinikova, E. A. (1997). Foundations of Economic Security (state, region, enterprise identity). Moscow: ZAO "BIZNES School "Intel- Synthesis".
5. Pokropuvnoho, S. F. (2001). Economics Company : manual. Kyiv: MBK.
6. Kapustin, M. (1999). Simulation of management of economic security company. Kyiv.
7. Grishko, N. E. (2011). Approaches to assessing the safety of foreign economic activity of industrial enterprises. Proceedings of the III Ukrainian correspondence conference "Actual problems of modern economy". Uman, 2011. Part 1, 93-95.
8. Nusinova, A. (2011). Problems and ways to improve the assessment of economic security companies. Scientific Bulletin, 2(10), 126-130.

-
9. Maslak, O. (2012). *Evaluation of economic security in foreign trade activities. Bulletin, (74), 163-169.*
 10. Nusinova, A. (2011). *Economic security corporations : characteristics evaluation. Development Management production sector under globalization. Nikolaev.*
 11. Alexandrova, O. (2010). *The system of indicators for assessing the economic security. Bulletin of Economics and transport industry. Kharkiv, 30, 34-37.*
 12. Bilyk, R. (2011). *Improving methodological principles of assessing the level of economic security. Bulletin. Chernivtsi, 1 (41), 164-169.*
 13. Zhyvotenko, V. A. (2011). *Assessment of the economic security of agricultural enterprises in terms of countering the environment. Science in information space. Actual Problems of Economics, 6, 65-67.*
 14. Babin, A. E. (2011). *Graphic methods for assessing the economic security of modern enterprise. Water Transport, 12, 70-74.*
 15. Horodnya, T. A. (2010). *Evaluating the economic aspects of security companies. Journal of Economics and Law, 1, 23-28.*
 16. Vasylytsiv, T. (2012). *Comprehensive assessment of the economic security of private enterprise "Agro -Sich ' priorities and strengthen it in modern terms. Scientific Bulletin, 22.1, 161-165.*
 17. Bandurka, O. M., Duhov, V. E., Petrova, K. J., Chervyakov, I. M. (2003). *Foundations of Economic Security. Kharkov: Publishing house Nat. Univ Ext. Affairs.*

Стаття надійшла до редакції 27.03.2014 р.